

rassen aflezen. Dat is een gevolg van verschil in factoren, die in het geologisch verleden de verspreiding en ontplooiing van de rassen hebben beïnvloed. Daaruit volgt een verschil in tijd c.q. verschil in plaats van ontstaan. Hoe dichter plaats en tijdstip van ontstaan bijeen liggen, des te grooter gelijkenis tusschen de Formenkreise. Het eindresultaat is dan ook dat een Formenkreis een zelfstandige oorsprong naar plaats en tijd, een zelfstandige ontwikkelingsgang en een zelfstandig ontwikkelingstempo bezit.

Zooals men, naar ik hoop, uit deze summiere uiteenzetting die slechts enkele trekken naar voren kon brengen, kan zien, is dit onderzoek door zijn rijke resultaten volkomen waard, dat het in ruimen kring belangstelling vindt. Een bespreking als deze kan evenwel binnen klein bestek en bij gebrek aan illustraties hoogstens een fragmentarische indruk geven. Moge die niettemin juist zijn! De bezitters van „Berajah” + „Falco”, „Die Formenkreislehre” en „Der Urmensch” kunnen zich daarin uitvoerig op de hoogte stellen, terwijl ook „Die Raubvögel der Heimat” aan het slot prachtige, instructieve illustraties bevat.

Eefde, Februari 1940.

Aanteekeningen omtrent de vogels van de Minahasa (N.O.-Celebes)

DOOR

J. G. VAN MARLE.

De navolgende aanteekeningen zijn het resultaat van een verzameling, in de Minahasa door den heer L. Coomans de Ruiter, assistent-resident te Manado, bijeengebracht.

De Minahasa, de noord-oostelijke provincie van Celebes, is gedurende de laatste 40 jaren ornithologisch min of meer verwaarloosd, evenals het overige gebied van het eiland Celebes. Sinds het verschijnen van het groote werk van Meyer & Wilesworth, „The Birds of Celebes”, werd door Riley in 1924 een Celebes-collectie, door H. C. Raven verzameld, beschreven en eerst onlangs publiceerde Prof. E. Stresemann zijn uitvoerige studie over Celebesvogels, waarvoor de groote collectie van Gerd Heinrich's reis in de jaren 1931—1932 het materiaal leverde (Journal für Ornithologie, 1939/40).

Het is niet te verwonderen, dat dank zij het grondige verzamelen van Coomans de Ruiter, veel aanvulling van de nog steeds oppervlakkige kennis van de Minahasa mogelijk is. Het is ons plan deze aanvulling onder het hoofd „Aanteekeningen omtrent de vogels van de Minahasa” te laten verschijnen.

Lijst van de broedvogels van de Minahasa.

Hieronder laten wij volgen de lijst van broedvogels van Celebes, waarvan het voorkomen in de Minahasa geconstateerd werd. De indeeling werd genomen van Stresmann's „Nominal list of the Birds of Celebes” (Ibis, April 1936, 13th Series, vol. VI, no. 2).

Nieuw voor de Minahasa zijn: *Lonchura punctulata*, *Pseudozosterops squamiceps*, *Hylocitra bonensis*, *Rhipidura teysmanni*, *Cerygone sulphurea*, *Phalacrocorax niger* en *Phalacrocorax sulcirostris*, terwijl de verzameldata van *Porzana fusca* — 18 Juni en 15 Juli — de zekerheid geven, dat ook deze vogel tot de broedvogels van de Minahasa gerekend mag worden. Tot dusver waren slechts 6 winterwaarnemingen, die op trekvogels betrekking zouden kunnen hebben, bekend.

Nominatieve lijst van de broedvogels van de Minahasa.

1. <i>Corvus enca celebensis</i> Stres.	25. <i>Pseudozosterops squamiceps</i>
2. <i>Oriolus chinensis celebensis</i> (Walden)	26. <i>Pachycephala sulfuriventer sulfuriventer</i> (Walden)
3. <i>Aplonis panayensis neglectus</i> (Walden)	27. <i>Cyornis rufigastra omisssa</i> (Hart.)
4. <i>Basilornis celebensis</i> Gray	28. <i>Hylocitra bonensis bonensis</i> (Mey & Wigl.)
5. <i>Streptocitta albicollis torquata</i> (Temm.)	29. <i>Muscicapula melanoleuca westermanni</i> Sharpe.
6. <i>Enodus erythrophrys erythrophrys</i> (Temm.)	30. <i>Dendrobiastes hyperythra annalisa</i> Stres.
7. <i>Scissirostrum dubium dubium</i> (Lath.)	31. <i>Dendrobiastes rufigula</i> (Wall.)
8. <i>Dicrurus hottentottus leucops</i> Wall.	32. <i>Eumyias panayensis septentriionalis</i> (Büttik.)
9. <i>Dicrurus montanus</i> (Riley)	33. <i>Rhipidura teysmanni</i>
10. <i>Lonchura atricapilla jagori</i> (Martens)	34. „ <i>nigritorquis</i> Vig.
11. <i>Lonchura punctulata particeps</i> (Riley)	35. <i>Culicicapa helianthea helianthea</i> (Wall.)
12. <i>Lonchura molucca molucca</i> (L.)	36. <i>Cerygone sulphurea flaveola</i> Cab.
13. <i>Myzomela chloroptera chloroptera</i> Walden	37. <i>Hypothymis puella puella</i> (Wall.)
14. <i>Myza celebensis celebensis</i> (Mey & Wigl.)	38. <i>Geocichla erythronota erythronota</i> (Scl.)
15. <i>Dicaeum celebicum celebicum</i> S. Müll.	39. <i>Cisticola exilis rustica</i> Wall.
16. <i>Dicaeum nehrkorni</i> W. Blas.	40. <i>Phyllergatus cucullatus riedeli</i> Mey & Wigl.
17. „ <i>cruentatum nigrimentum</i> Salvad.	41. <i>Androphilus castaneus castaneus</i> (Büttik.)
18. „ <i>aureolimbatus aureolimbatus</i> (Wall.)	42. <i>Malacocincla celebensis celebensis</i> (Strickl.)
19. <i>Cinnyrus jugularis meyeri</i> Hart.	43. <i>Malia grata recondita</i> Mey & Wigl.
20. „ <i>sericea grayi</i> (Wall.)	44. <i>Coracina bicolor</i> (Temm.)
21. <i>Aethopyga siparaja flavostriata</i> (Wall.)	45. „ <i>leucopygia</i> (Bonap.)
22. <i>Anthreptes malacensis citrinus</i> Stres.	46. „ <i>temminckii temminckii</i> (S. Müll.)
23. <i>Zosterops montana sarasinorum</i> Mey & Wigl.	47. <i>Edolisoma morio morio</i> (S. Müll.)
24. <i>Zosterops atrifrons atrifrons</i> Wall.	48. <i>Lalage leucopygialis</i> Walden.

49. *Artamus leucorhynchus celebensis* Brügg.
50. *Artamus monachus monachus* Bonap.
51. *Hirundo tahitica javanica* Sparrman.
52. *Pitta erythrogaster celebensis* Müll. & Schleg.
53. *Pitta sordida forsteni* (Bonap.)
54. *Lichtensteinipicus fulvus fulvus* (Quoy & Gaim.)
55. *Dryobates temminckii* (Malh.)
56. *Collacalia esculenta hypoleuca* Gray.
57. *Chaetura celebensis* Sclater.
58. *Hemiprocne longipennis wallacei* (Gould.)
59. *Penelopides exaratus exaratus* (Temm.)
60. *Rhyticeros cassidix* (Temm.)
61. *Merops superciliosus philippinus* L.
62. *Meropogon forsteni* Bonap.
63. *Alcedo atthis hispidoides* Less.
64. „ *meninting meninting* Horsf.
65. *Ceyx fallax fallax* (Schlegel.)
66. *Rhamphalcyon melanorhyncha melanorhyncha* (Temm.)
67. *Halcyon chloris chloris* (Bodd.)
68. „ *coromanda rufa* Wall.
69. „ *monachus monachus* (Bonap.)
70. „ *princeps princeps* Reichenb.
71. *Cittura cyanotis cyanotis* (Temm.)
72. *Coracias temminckii* (Vieill.)
73. *Eurystomus orientalis orientalis* (L.)
74. *Lyncornis macrotis macropterus* (Bonap.)
75. *Eurostopodus diabolicus* Stres.
76. *Ninox perversa* Stres.
77. „ *punctulata* (Quoy & Gaim.)
78. *Otus scops manadensis* (Quoy & Gaim.)
79. *Tyto rosenbergii* (Schlegel.)
80. *Tyto inexpectata* (Schlegel.)
81. *Trichoglossus ornatus* (L.)
82. „ *flavoviridis meyeri* Walden.
83. *Tanygnathus sumatranus sumatranus* (Raffles.)
84. *Prioniturus platurus platurus* (Vieill.)
85. „ *flavicans* Cassin.
86. *Loriculus stigmatus stigmatus* (Müll. & Schleg.)
87. „ *exilis* (Schlegel.)
88. *Hierococcyx crassirostris* Walden.
89. *Cacomantus variolosus virescens* (Brügg.)
90. *Surniculus lugubris musschenbroeki* A. B. Meyer.
91. *Eudynamis melanorhyncha melanorhyncha* S. Müll.
92. *Scythrops novaehollandiae* (Lath.)
93. *Phoenicophans calorhynchus calorhynchus* Temm.
94. *Centropus celebensis celebensis* Quoy & Gaim.
95. „ *bengalensis sarasinorum* Stres.
96. *Falco moluccensis occidentalis* (Mey & Wigl.)
97. „ *severus papuanus* (Mey & Wigl.)
98. „ *peregrinus ernesti* Sharpe.
99. *Spizaetus lanceolatus* Temm. & Schleg.
100. *Ictinaetus malayensis malayensis* (Temm.)
101. *Hieraetus kieneri formosus* Stres.
102. *Haliaetus leucogaster* (Gm.)
103. *Spilornis rufipectus rufipectus* Gould.
104. *Circus assimilis quirindus* Math.
105. *Elanus caeruleus hypoleucus* Gould.
106. (*moet vervallen*).
107. *Avecida jerdoni celebensis* (Schlegel.)
108. *Butastur indicus* (Gm.)
109. *Milvus migrans affinis* Gould.
110. *Pernis celebensis celebensis* Wall.
111. *Accipiter griseiceps* (Schlegel.)
112. „ *trinotatus trinotatus* Bonap.
113. „ *nanus* (W. Blasius.)
114. „ *rhodogaster rhodogaster* (Schlegel.)
115. *Pandion haliaetus cristatus* (Vieill.)
116. *Dissoura episcopus neglecta* Finsch.
117. *Plegadis falcinellus peregrinus* (Bonap.)
118. *Platalea regia* Gould.

119. *Ardea sumatrana* Raffles.
120. „ *purpurea manillensis* Meyen.
121. *Egretta garzetta nigripes* Temm.
122. „ *alba modesta* (Gray.)
123. „ *intermedia intermedia* (Wagler.)
124. *Demigretta sacra sacra* (Gm.)
125. *Bubulcus ibis coromandus* (Bodd.)
126. *Ardeola speciosa* (Horsf.)
127. *Butorides striatus javanicus* (Horsf.)
128. *Notophoxys novaehollandiae* (Lath.)
129. *Nycticorax caledonicus minahassae* (Mey. & Wigl.)
130. *Dupetor flavicollis flavicollis* (Lath.)
131. *Ixobrychus cinnamomeus* (Gm.)
132. *Anhinga rufa melanogaster* (Penn.)
133. *Phalacrocorax niger melanoleucos* (Vieill.)
134. „ *sulcirostris* (Brandt.)
135. *Anas superciliosa percna* Riley.
136. „ *gibberifrons gibberifrons* S. Müll.
137. *Dendrocygna arcuata* (Horsf.)
138. „ *guttata* Schlegel.
139. *Podiceps ruficollis tricolor* Gray.
140. *Charadrius peronii* Schlegel.
141. *Scolopax celebensis heinrichi* Stres.
142. *Himantopus himantopus leucocephalus* Gould.
143. *Hypotaenidia striatus striatus* L.
144. „ *phillipensis chandleri* Math.
145. „ *torquata celebensis* (Quoy & Gaim.)
146. *Aramidopsis plateni* Blasius.
147. *Rallina euryzonoides minahassa* Wall.
148. *Gymnocrex rosenbergii* (Schlegel.)
149. *Porzana fusca fusca* (L.)
150. *Poliolimnas cinereus ocularis* (Ingram.)
151. *Amaurornis isabellina* (Schlegel.)
152. „ *phoenicura variabilis* Stres.
153. *Gallinula tenebrosa frontata* Wall.
154. *Porphyrio poliocephalus palliatus* Brügg.
155. *Macropygia amboinensis albicapilla* Bonap.
156. *Turacoena medanensis medanensis* (Quoy & Gaim.)
157. *Chalcophaps indica indica* (L.)
158. „ *stephani wallacei* Brügg.
159. *Gallicolumba tristigmata tristigmata* (Bonap.)
160. *Treron vernans purpurea* (Gm.)
161. „ *pompadora griseicauda* Wall.
162. *Ptilinopus melanocephalus melanospilus* (Salvad.)
163. „ *superbus temminckii* (Des Murs & Prevost)
164. „ *subularis epia* (Oberh.)
165. „ *fischeri fischeri* Brügg.
166. *Ducula paulina paulina* Bonap.
167. „ *radiata* (Quoy & Gaim.)
168. „ *luctuosa* (Temm.)
169. „ *bicolor* (Scop.)
170. „ *forsteni* (Bonap.)
171. *Cryptophaps pocilorrhoea* (Brügg.)
172. *Excalfactoria chinensis lineata* (Scop.)
173. *Megapodius cumingi gilbertii* Gray.
174. *Macrocephalon maleo* S. Müll.

Ingevoerde soorten:

175. *Padda oryzivora* (L.)
176. *Streptopelia chinensis tigrina* (Temm.)
177. *Gallus gallus gallus* (L.)

Zeevogels en bewoners van de kleine eilanden voor de kust:

178. *Monarcha cinerascens commutata* Brügg.
179. *Tanygnathus megalorhynchus megalorhynchus* Bodd.

180. Orthorhampus magnirostris Vieill.	183. „ bengalensis bengalensis (Less.)
181. Columba nicobarica nicobarica L.	184. Sterna sumatrana sumatrana (Raffl.)
182. Thalasseus bergii cristatus (Stephens)	185. Anous stolidus pileatus (Scop.)

***Rhipidura teysmanni coomansi*, subsp. nova**

Coomans de Ruiter ontdekte *Rhipidura teysmanni* op den vulkaan Sopoetan in de westelijke Minahasa. *Rhipidura teysmanni teysmanni* (Büttik.) komt in Zuid-Celebes voor, in Centraal-Celebes verzamelde Heinrich *Rhipidura teysmanni toradja* Stres., door Stresemann beschreven (Ornith. Monatsber., 39). De vogels van de Sopoetan blijken zich van deze beide vormen te onderscheiden.

Beschrijving: De zwarte keelvlak is breder dan bij *R. T. teysmanni*, echter duidelijk smaller dan bij *R. t. toradja*, en teekent zich scherper af dan bij deze laatste, doordat de altijd aanwezige witte scheiding tusschen keel en buik zich meer uitgebreid heeft. De snavel is beduidend breder dan bij de beide andere vormen. De individuele variatie is bij de door ons onderzochte serie van 11 exemplaren minder groot dan bij *R. t. toradja*.

Deze vorm wijs ik aan Coomans de Ruiter, die naast zijn drukke ambtsbezigheden met onverflauwd ijver het onderzoek der Minahasa vogels ter hand genomen heeft.

Verbreiding: Vulkaan Sopoetan, westelijke Minahasa van den voet 600—800 m boven zee tot 1500 m boven zee.

Type: ♂ Sopoetan 1500 m, 26 Mei 1939, Coomans de Ruiter leg. 671.

Vleugel: 7 ♂♂ 68—71—71—72—73—73—74; 4 ♀♀ 65—66—67—67.

***Pseudozosterops squamiceps stresemanni*, subsp. nova**

Het was te verwachten, dat de soort *Pseudozosterops squamiceps*, die in Zuid-, Zuidoost-, Centraal- en Noord-Celebes in verschillende vormen voorkomt, ook in de Minahasa gevonden zou worden. Het lukte Coomans de Ruiter deze vogeltjes op den berg Sopoetan te verzamelen. Na vergelijking met het mij door Prof. Stresemann gezonden materiaal blijken deze vogels zich van de overige vormen te onderscheiden. Tot dusver waren bekend *P. s. squamiceps* (Hartert) van Zuid-Celebes, *P. s. stachyrina* Stresemann van Zuidelijk Centraal-Celebes, *P. s. striaticeps* (Riley) van Noordelijk Centraal-Celebes, *P. s. analoga* Stresemann van Zuidoost-Celebes en *P. s. heinrichi* Stresemann van Noord-Celebes.

Beschrijving: De vogels van den Sopoetan komen het meest overeen met *P. s. heinrichi*, doch onderscheiden zich hiervan. Op de onderzijde zijn zij heldergeel, dat zich tot op de zijden en flanken uitbreidt, waardoor de onderzijde meer helder geel vertoont dan alle andere vormen. De kop is donker grauw evenals bij *heinrichi*, doch de schachtstrepen zijn breder en langer en teekenen zich duidelijk af, echter minder duidelijk dan bij *Striaticeps*, en de zwarte zoom aan de witte veeren der keel ontbreekt. De Sopoetan-vogel verschilt van *P. s. squamiceps* en *P. s. analoga* door het

ontbreken van de witte zoom aan de schedelveeren, terwijl *P. s. stachyrina* door de breedere witte strepen op den kop van de Sopoetan-vogels te onderscheiden is.

Verbreiding: vulkaan Sopoetan, westelijke Minahasa van 1000 m boven zee tot 1350 m boven zee. Ondanks grondig zoeken mocht het niet lukken deze vogels op andere gebergten in de Minahasa te verzamelen.

Type: ♂ Sopoetan 1300 m, 18 September 1939, Coomans de Ruiter leg. 980.

Vleugel: ♂♀ 60—64.

Deze vorm noemde ik naar Prof. Dr. E. Stresemann, die onze kennis der Celebes vogels door zijn beschrijving van het materiaal der expeditie Heinrich op onnavolgbare wijze verrijkt heeft.

Den Haag, Mei 1940.

Verslag van het ringstation „Harderwijk” over 1939

(16e Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”)

DOOR

A. A. TJITTES.

In vergelijking met beide vorige jaren stond het ringstation er in 1939 veel beter voor. Niet alleen zou de vinker dat seizoen uitsluitend voor het station werken en kon ik elken morgen op de baan aanwezig zijn, maar ook de vangmiddelen waren uitgebreid en wel met een zoogenaamde vluchtdeur, waarmee laagtrekkende spreuwen, *Sturnus vulgaris*, in de vlucht konden worden gevangen. De groote verwachtingen, die wij dat jaar van de vangst koesterden, werden helaas niet vervuld. Het weer speelde ons parten. In October zette de wind zich in het Oosten vast en de trek was buitengewoon zwak. Toen het ten slotte uit het Zuiden en Westen begon te waaien, was de wind stormachtig en vaak vergezeld van regen, waardoor de trek uitbleef. Kwam er eens een korte opklaring, dan trokken de vogels zoo snel en hoog, dat zij niet te vangen waren. De vluchtdeur heeft nauwelijks gewerkt. Ook waren er enkele dagen, dat het weer bijzonder gunstig was om een goeden trek te verwachten, welke echter niet kwam. In tegenstelling met de andere vogels trokken putters, *Carduelis carduelis*, en fraters, *Carduelis flavirostris*, in grooter aantal door dan in de beide vorige jaren. Het aantal terugmeldingen is zeer gering, hetgeen ten deele wel te wijten zal zijn aan den internationalen toestand.

1939

GERINGD:

soort:	♂	♀	Totaal
<i>Accipiter nisus</i> — Sperwer	3	2	5
<i>Falco columbarius</i> — Smelleken.	1		1
<i>Falco tinnunculus</i> — Torenvalk.	1	1	2
<i>Hirundo rustica</i> — Boerenzwaluw			3